УДК 902

ISSN 2545-4528 (печатено)
ISSN 2545-4536 (електронски)

археолошки ИНФОРМАТОР

стручно списание од областа на археологијата

број 4

Археол. Инф. бр. 4, Прилеп, (2020) : 1-198.

АРХЕОЛОШКИ ИНФОРМАТОР 4
(2020)

Издавач
ЗГ МЕНЕЛАЈ - Прилеп

Уреднички одбор

(главен уредник)
Елица МАНЕВА
Филозофски факултет - Универзитет св. Кирил и Методиј - Скопје

(членови)
Бошко Ангеловски
ЈНУ Институт за старословенска култура - Прилеп

Зоран Рујак
НУ Завод за заштита на спомениците на културата и музеј Струмица

Орданче Петров
ЈНУ Институт за старословенска култура - Прилеп

Александар Мургоски
ЗГ Менелај - Прилеп

Технички уредник и компјутерска обработка
Орданче Петров, Александар Мургоски

лектор на македонски
Виолета Крстеска

превод на англиски
Ѓурѓица Илиева Нацкова
Дејан Ѓорѓиевски
Ирена Теодора Весевска

тираж
100 примероци

печати
СТОБИ ТРЕЈД

достапно на
www.informator.com.mk

адреса на редакција
ул. Павел Шатев, 34 - Прилеп,
Република Македонија
инт. страна www.menelaj.mk, www.informator.com.mk
електронска пошта: arheoloski@informator.com.mk

Издавањето на овој број на списанието е финансиски помогнато преку Годишната програма за проекти од национален интерес на Министерството за култура за 2020 година

Република Северна Македонија
Министерство за култура

UDK 902

ISSN 2545-4528 (print)
ISSN 2545-4536 (online)

arheološki INFORMATOR

Academic Journal of Archaeology

volume 4

Archaeol. Inf. vol. 4, Prilep, (2020) : 1 - 198.

ARHEOLOŠKI INFORMATOR 4
(2020)

Publisher
NGO MENELAJ - PRILEP

Editorial Board

(Editor-in-chief)
Elica Maneva
Faculty of Philosophy - University of sts. Cyril and Methodius - Skopje

(editors)
Boško Angelovski
PRI Institute of Old Slavic Culture - Prilep

Zoran Rujak
NI Institute for Protection of Monuments of Culture and Museum - Strumica

Ordanče Petrov
PRI Institute of Old Slavic Culture - Prilep

Aleksandar Murgoski
NGO Menelaj - Prilep

Technical editor and computer layout
Ordance Petrov, Aleksandar Murgoski

Macedonian proofreading
Violeta Krsteska

Translation in English
Djurdjica Ilieva Nackova
Dejan Gjorgjievski
Irena Teodora Vesevska

printed in
100 copies

printed by
STOBI TREJD

available on
www.informator.com.mk

journal address
Pavel Satev, 34 - Prilep,
Republic of Macedonia
web-site: www.menelaj.mk, www.informator.com.mk
e-mail: arheoloski@informator.com.mk

This volume of the Journal is financially supported by the Annual program of the Ministry of Culture of the Republic of Macedonia for 2020

Република Северна Македонија
Министерство за култура

СОДРЖИНА

археолошки ископувања

ВЕЛУШКА ТУМБА КАЈ ПОРОДИН 9
Г. Наумов и други

АРХЕОЛОШКИ ЛОКАЛИТЕТ ПАВЛА ЧУКА 21
А. Јакимовски и други

ГРАДИШТЕ - ПЕШТЕРА
СЕЛО КИСЕЛИЦА, ДЕЛЧЕВО 33
Т. Нацев и Д. Стојановски

„ГРАДИШТЕ“ – БИСЛИМСКА КЛИСУРА 41
Д. Ѓорѓиевски

„ПЕНДИКОВЦИ“ ВО ВАРОШ - ОХРИД 49
Б. Таневски

археолошки рекогносцирања

ХИДРОЕЛЕКТРИЧНА ЦЕНТРАЛА ЧЕБРЕН 59
А. Миткоски и Д. Темелкоски

конзервација и реставрација

ВАРДАРСКИ РИД - ГЕВГЕЛИЈА 75
Т. Нацев и Е. Сламков

МОЗАИЦИТЕ ОД
ТЕОДОСИЈАНСКА ПАЛАТА ВО СТОБИ 91
М. Тутковски

МОЗАИЦИТЕ ОД
ЕПИСКОПСКАТА БАЗИЛИКА ВО СТОБИ 99
М. Тутковски

CONTENT

archaeological excavations

20 **VELIŠKA TUMBA SITE NEAR PORODIN**
G. Naumov et all.

31 **ARCHEOLOGICAL SITE PAVLA ČUKA**
A. Jakimoski et all.

39 **GRADIŠTE - PEŠTERA**
VILLAGE OF KISELICA, DELČEVO
T. Nacev and D. Stojanovski

48 **“GRADIŠTE” – BISLIM GORGE**
D. Gjorgjievski

58 **PENDIKOVCI IN VAROŠ – OHRID**
B. Tanevski

archaeological survays

73 **HYDROELECTRICAL POWER PLANT ČEBREN**
A. Mitkoski and D. Temelkoski

conservation and restoration

89 **VARDARSKI RID - GEVGELIJA**
T. Nacev and E. Slamkov

98 **MOSAICS OF THE**
THEODOSIAN PALACE IN STOBI
M. Tutkovski

109 **MOSAICS OF THE**
EPISCOPAL BASILICA IN STOBI
M. Tutkovski

конзервација и реставрација

КОНЗЕРЕРВАЦИЈА И РЕКОНСТРУКЦИЈА НА ДВИЖНИ НАОДИ ОД ВРБЈАНСКА ЧУКА **111**
Г. Стојанов

РЕСТАВРАЦИЈА И КОНЗЕРВАЦИЈА НА КУБУРА **117**
М. Филева

вариа

ИЗВОРОТ НА НЕОГЕНСКИОТ ВАРОВНИК ЗА ИЗГРАДБА НА ГРОБНИЦАТА ВО БРАЗДА **123**
М. Басотова

УШТЕ ЕДЕН РИМСКИ ВОЈНИЧКИ ГРОБ ОД ЛИХНИД **133**
Д. Спасова

АРХЕОЛОШКО ОТКРИТИЕ ЈУЖНО ОД ЦРКВАТА СВЕТА СОФИЈА ВО ОХРИД **141**
П. Кузман

ОМАЖ ЗА ПОСЛЕДНОТО ЖИВЕАЛИШТЕ И ВЕЧНОТО ПОЧИВАЛИШТЕ НА КАТАРИНА КАНТАКУЗИНА БРАНКОВИЌ ВО КОНЧЕ **163**
Е. Манева

прикази

ИЗВЕШТАЈ ЗА МЕЃУНАРОДНАТА КОНФЕРЕНЦИЈА НА КРСТОСНИЦАТА НА КУЛТУРНИТЕ ИДЕИ: МАКЕДОНИЈА, БАЛКАНОТ, ЈУГОИСТОЧНА ЕВРОПА – НАСЛЕДСТВО, МЕНАЏМЕНТ, РЕСУРСИ **179**
И. Теодора Весевска

ПРИКАЗ НА ДОКТОРСКАТА ДИСЕРТАЦИЈА „ANTIČNI NAGROBNI SPOMENIKI NA OBMOČJU MESTA SCUPI IN PODROČJU KUMANOVA: IZDELKI, PROIZVODNI CIKLI IN KUPCI“, ОДБРАНЕТА НА ФИЛОЗОФСКИОТ ФАКУЛТЕТ ПРИ УНИВЕРЗИТЕТОТ ВО ЉУБЉАНА **183**
Д. Герасимовска

conservation and restoration

116 **CONSERVATION AND RECONSTRUCTION OF MOVEABLE FINDS FROM VRBJANSKA ČUKA**
G. Stojanov

121 **RESTORATION AND CONSERVATION OF A FLINTLOCK**
M. Fileva

varia

131 THE SOURCE OF THE NEOGENE LIMESTONE FOR BUILDING OF THE TOMB IN BRAZDA
M. Basotova

140 ANOTHER ROMAN MILITARY GRAVE IN LYCHNIDOS
D. Spasova

162 ARCHAEOLOGICAL DISCOVERY TO THE SOUTH OF THE SAINT SOPHIA CHURCH IN OHRID
P. Kuzman

177 HOMAGE TO THE LAST RESIDENCE AND THE ETERNAL HOME OF KATARINA KANTAKOUZENE BRANKOVIĆ IN KONČE
E. Maneva

reviews

181 INTERNATIONAL CONFERENCE REPORT: ON THE CROSS-PATH OF CULTURAL IDEAS: MACEDONIA, THE BALKANS, SOUTHEAST EUROPE – HERITAGE, MANAGEMENT, RESOURCES
I. Teodora Vesevska

187 REVIEW OF THE PHD DISSERTATION “ROMAN SEPULCHRAL MONUMENTS IN THE SCUPI AND KUMANOVO REGION: PRODUCTS, PRODUCTION CYCLES AND CLIENTS“, DEFENDED AT THE FACULTY OF PHILOSOPHY AT THE UNIVERSITY IN LJUBLJANA
D. Gerasimovska

FOLIA ARCHAEOLOGICA BALKANICA IV
IN HONOREM PROFESORIS, VIRI CLARISSIMI
AC DOCTISSIMI VIKTOR LILČIĆ ADAMS
Главен уредник Ратко ДУЕВ
Скопје: Филозофски факултет, 2019. стр. 9-631/
ISBN 978-608-238-163-3
J. Савеска

In memoriam

ИВАН МИКУЛЧИЌ **193**
АРХЕОЛОГ SUI GENERIS
(1936-2020)

FOLIA ARCHAEOLOGICA BALKANICA IV
IN HONOREM PROFESORIS, VIRI CLARISSIMI
AC DOCTISSIMI VIKTOR LILČIĆ ADAMS
Editor-in-chief Ratko DUEV
Skopje: Faculty of Philosophy, 2019. pp. 9-631.
ISBN 978-608-238-163-3
J. Saveska

In memoriam

198 IVAN MIKULČIĆ
ARCHAEOLOGIST SUI GENERIS
(1936-2020)

Мишко ТУТКОВСКИ

Miško TUTKOVSKI

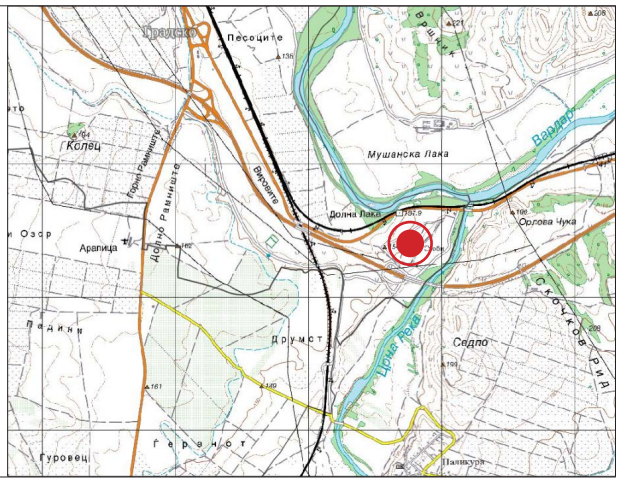
РЕСТАВРАЦИЈА И ПРЕЗЕНТАЦИЈА НА ДЕЛ ОД МОЗАИКОТ ВО СЕВЕРНИОТ КОРИДОР ОД **ТЕОДОСИЈАНСКАТА ПАЛАТА ВО СТОБИ**

RESTORATION AND PRESENTATION OF PART OF THE MOSAIC IN THE NORTH CORRIDOR **OF THE THEODOSIAN PALACE IN STOBI**

УДК 738.5.025.3/.4(497.713)(091)

НУ Стоби
mishko.tutko@googlemail.com

Археолошкиот локалитет Стоби е лоциран во Централна Македонија (21°58'57" E, 41°33'29 N), на просторот кој го ограничуваат реките Црна и Вардар. Убикацијата на Стоби е извршена уште во крајот на XIX век, а првите археолошки ископувања се одвиваат во периодот помеѓу двете Светски војни, кога е откриен најголемиот дел од градбите кои го формираат централното градско јадро. Помеѓу нив е и Теодосијанската палата која е една од најголемите и најлуксузно декорираните градби, откриени во античкиот град Стоби. Палатата е лоцирана во централниот дел од градот и заедно со Куќата на Партениј, формираат една градска инсула која ја зафаќа површината помеѓу улиците Principalis superior и Principalis inferior (ил. 1). Градбата е откриена со археолошките истражувања од 1927-1930 год. (Герасимовска 2009, 64), а помали сондажни ископувања се извршени во 1973/4 година (Kolarik 1982, 204-219).

The archeological site of Stobi is located in the central part of Macedonia (21°58'57" E, 41°33'29 N) in the area delineated by the Crna and the Vardar River. Stobi was discovered as early as the end of the 19th century, with the first archeological excavations taking place in the period between the two World Wars. This was when most of the monuments forming the central city core were discovered. One of them is the Theodosian Palace, which is one of the largest and most luxuriously decorated monuments discovered in the ancient town of Stobi. The palace is located in the central part of the town and along with the House of Partenius, it forms a town insula encompassing the area between the *Principalis Superior* and *Principalis Inferior Streets* (fig. 1). This monument was discovered during the archaeological research of 1927-1930 (Герасимовска 2009, 64), and some minor probe excavations were conducted in 1973-4 (Kolarik 1982,

Ил. 1 - *Изглед на Теодосијанската палата. Сопственост: М. Тутковски;*

Fig. 1 - *Appearance of the Theodosian Palace. In the ownership of: M. Tutkovski*

Во 2015 година, започнаа нови археолошки истражувања кои сè уште траат, а имаат за цел дефинирање на архитектурата од јужниот дел на градбата (Кованцалиев и Решкова 2018).

Сите простории од репрезентативниот дел на палатата имале мозаички подови кои се изведени во три различни техники: opus tessellatum, opus sectile и opus segmentatum. Мозаикот од северниот коридор е изведен во opus tessellatum, со крупни тесери кои имаат димензии од 2 до 3 см. Мозаичкиот дизајн се состои од низа на 12 правоаголни полиња со вписани ромбови кои се декорирани со два идентични мотиви (табула ансата и крстовидни арабески) што се менуваат наизменично по должината на коридорот, а целата декорација е врамена со бордура од типот „bead and reel" (Тутковски 2019а, 24-27).

Состојба на мозаикот и претходни конзерваторски интервенции

Во периодот од 2009 до 2013 година, мозаикот од северниот коридор во Теодосијанската-

204-219). In 2015, new archaeological research has started and is still ongoing, the aim of which is to define the architecture of the south part of the monument (Кованцалиев и Решкова 2018).

All rooms of the representational part of the palace have mosaic floors made in three different techniques: opus tessellatum, opus sectile and opus segmentatum. The mosaic of the north corridor was conducted in opus tessellatum technique, with large tesserae of up to 2 to 3 cm. The mosaic design is composed of a series of 12 rectangular fields with inscribed rhombi that are decorated with two identical motives (tabula ansata and cross-like arabesque tiles) that alternate along the length of the corridor, and the entire decoration is framed with a bordure of the „bead and reel" type (Тутковски 2019а, 24-27).

Condition of the Mosaic and Previous Conservation Interventions

Between 2009 and 2013, the mosaic of the north corridor in the Theodosian Palace was

Ил. 2 - Состојба на мозаикот од северниот коридор пред конзервација. Сопственост: НУ Стоби;

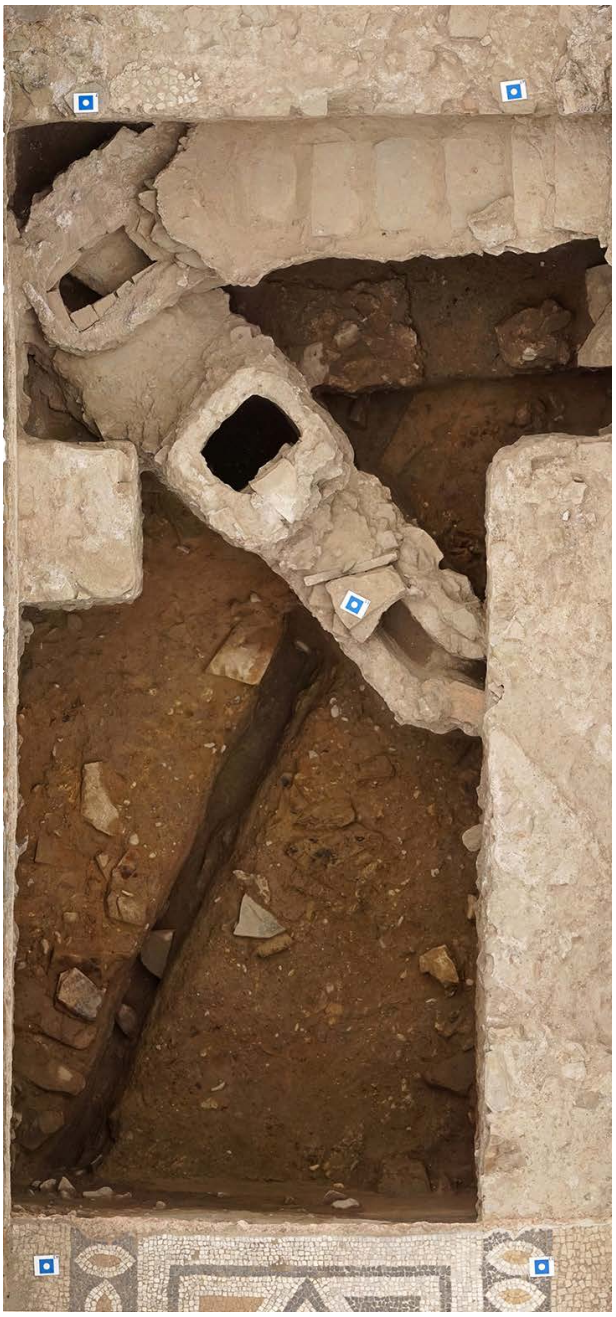
Fig. 2 - *Condition of the mosaic of the north corridor before conservation. In the ownership of: NI Stobi*

та палата беше редовно отворен и презентиран пред посетителите на локалитетот. Најголемиот проблем во одржувањето и презентацијата на мозаикот го предизвикуваа врнежите кои ја исполнуваа речиси целата површина на коридорот со вода (ил. 2), а тоа се должеше на големата вдлабнатина на мозаичката површина од источниот крај на коридорот и, секако, заради отсуството на дренажен систем. За да се решат овие проблеми беше неопходно да се извади еден дел од источниот крај на мозаикот и да се направи дренажен систем кој ќе го спречи собирањето на вода која делува девастирачки на сите слоеви од мозаичката структура. Конзерваторските активности започнаа во 2013 година, кога беа извадени вкупно 8 мозаички сегменти кои опфаќаат две декоративни паноа од мозаикот, со вкупна површина од 21 м^2. Во следната фаза од реставрацијата, сите мозаички сегменти беа поставени на аеролам табли[1], а во текот на 2014 година, мозаичките сегменти беа поставени на песок и дрвени греди во нивната изворна положба во северниот кори-

1 Аеролам таблите се изработени од алуминиумско саќе со дебелина од 25.4 см, со двостран премаз од епоксидна смола и фибер влакна.

regularly open and presented to the visitors of the site. The key problem in the maintenance and presentation of the mosaic were the rains that were almost entirely flooding the corridor (fig. 2), which was due to the major depresion on the mosaic surface on the east end of the corridor, and of course, the absence of drainage system. Solving these problems required removal of the east end of the mosaic and creation of drainage system that would prevent the accumulation of water that devastated all layers of the mosaic structure. The conservation activities had begun in 2013, when a total of 8 mosaic segments were removed, encompassing two decoration panels of the mosaic with a total surface of 21 m^2. During the next stage of the restoration, all mosaic segments were placed on aerolam panels[1], and during 2014, the mosaic segments were placed on sand and wooden bearers in their original position in the north corridor. This was a temporary solution until the research of the space beneath the removed mosaic of the corridor and until providing of conditions for its return into

1 The aerolam panels are made of aluminum honeycomb, with a thickness of 25.4 cm, and double coating of epoxy resin and fiberglass.

▲ Ил. 4 - *Модификација на античката водоводна мрежа. Сопственост: НУ Стоби;*

Fig. 4 - *Modification of the ancient sewerage system. In the ownership of: NI Stobi*

◄ Ил. 3 - *Изглед на одводните канали од Теодосијанската палата. Сопственост: НУ Стоби*

Fig. 3 - *Appearance of the sewage canals of the Theodosian Palace. In the ownership of: NI Stobi*

дор. Тоа беше привремено решение сè додека не се истражи просторот под изваденият мозаик од коридорот и не се овозможат услови за негово враќање во оригиналната местоположба. Мозаичките сегменти беа оставени во оваа позиција сè до 2018 година, кога започнаа археолошките истражувања на тој простор, под раководство на м-р Златко Кованцалиев и м-р Милена Решкова.

the original position. The mosaic segments were left in this position until 2018, when the archeological research had begun in this area under the leadership of Zlatko Kovancaliev, MA and Milena Reškova, MA.

Preparations for Returning of the Mosaic Segments in the Original Location and Revitalisation of the Ancient Sewerage System

With the completion of the 2018 research, the archeological situation beneath the mosaic level was inspected, which enabled detailed planning of all activities necessary for returning and presentation of the mosaic of the north corridor. The archaeological excavations discovered part of the ancient sewerage system of the Theodosian Palace,

Ил. 5 - Поставување на камена подлога за малтерната плоча. Сопственост: НУ Стоби;

Fig. 5 - *Placement of a stone base for the mortar slab. In the ownership of: NI Stobi*

Подготовки за враќање на мозаичките сегменти во оригиналната местоположба и ревитализација на античка одводна мрежа

По завршување на истражувањата од 2018 година, беше извршен увид на археолошката ситуација под нивото на мозаикот, со што беше овозможено детално планирање на сите активности кои се неопходни за враќање и презентација на мозаикот од северниот коридор. Со археолошките ископувања беше откриен дел од античката одводна мрежа на Теодосијанската палата, која се состои од два поврзани канали за вода и две шахти (ил. 3) (Кованцалиев и Решкова 2018). Со оглед на фактот што мозаикот беше изваден за да се изработи функционален дренажен систем, за таа цел беше одлучено да се искористи дел од постоечката, античка инфраструктура. Истражувањата покажаа дека античките одводни канали се целосно функционални и со мали модификации на постоечката мрежа може да се направи дренажен систем за мозаикот. За таа цел беа преземени следните активности: една од постоечките шахти беше затворена, односно сосидана, а другата беше надсидана со косина кон исток за да излегува надвор од површи-

composed of two connected water canals and two manhole covers (fig. 3) (Кованцалиев и Решкова 2018). Taking into consideration that the mosaic was removed for the purposes of elaborating a functional sewage system, it was decided to use part of the existing ancient infrastructure. The research showed that the ancient sewage canals remain fully functional and merely slight modifications of the existing network could help elaborate a sewerage system for the mosaic. That is why, the following activities were undertaken: one of the existing manhole covers was closed, i.e. it was covered, and the other one was built over with a slope towards the east in order to remove out of the surface of the mosaic (fig. 4). After completion of these activities, the total surface was covered in soil which was packed, and only the manhole cover that was built over was left above the surface.

All 2018 activities were aimed at manufacturing of a stable surface where the mortar slab would be placed, i.e. the new carrier where the removed mosaic segments of the corridor would be returned. The discovery of the ancient sewerage system merely simplified the plans for placing a functional drainage system that would prevent flooding the mosaic in the future.

Ил. 6 - *Изѓлед на малтерната плоча - носач за мозаикот. Сопственост: НУ Стоби*

Fig. 6 - *Appearance of the mortar slab – carrier for the mosaic. In the ownership of: NI Stobi*

Ил. 7 - *Составување и ретуширање на мозаичките сеѓменти. Сопственост: НУ Стоби;*

Fig. 7 - *Reassembling and retouching of the mosaic segments. In the ownership of: NI Stobi*

ната на мозаикот (ил. 4). По завршување на овие активности, целата површина беше затрупана со земја и набиена, а единствено надѕиданата шахта остана над површината.

Сите активности од 2018 година беа насочени кон изработка на стабилна подлога на која ќе се постави малтерна плоча, односно новиот носач на кој ќе се вратат извадените мозаички сеѓменти од коридорот. Откривањето на античката одводна мрежа само ги поедностави плановите за поставување на функционален дренажен систем кој ќе го спречи поплавувањето на мозаикот во иднина.

Поставување на малтерна плоча и враќање на мозаичките сеѓменти

Во текот на 2019 година се одвиваа сите реставраторски постапки кои се неопходни за враќање на мозаичките сеѓменти во нивната оригинална местоположба. Претходно затрупаниот дел од коридорот беше дополнет со земја и набиен, а после тоа врз земјата беше поставен слој од густо збиени камења со димензии од околу 15см^2 , кои ја имаат улогата на

Placing a Mortar Slab and Reassembling of the Mosaic Segments

In the course of 2019, there were restoration procedures necessary for returning of the mosaic segments in their original position. Additional soil was thrown over the previously buried part of the corridor, after which, on top of the soil was placed a thick layer of stones with dimensions of about 15cm^2 that had the role of a new carrier, i.e. a statumen of the mosaic (fig.5). The statumen was placed after previously conducted measurements that helped pinpoint the upper cotes of the mortar slab, as well as its inclination that is supposed to follow the original one and to have a slope towards the northeast (fig.6). The mortar for the slab was prepared with the following recipe, expressed in volume: 0.9 slaked lime, 0.1 white cement, 2 sand and 1 crushed brick. The mortar slab manufactured in this manner was solid enough after 2 months, and at this point it was possible to return and compose the mosaic segments in their original position. After relaying the mosaic sections, all the joints between

Ил. 8 - *Изглед на мозаикот од северниот коридор по завршување на реставраторските активности. Сопственост: НУ Стоби.*

Ил. 8 - *Appearance of the mosaic of the north corridor after completion of the restoration activities. In the ownership of: NI Stobi*

нов носач, односно статумен на мозаикот (ил. 5). Статуменот беше поставен по претходно извршени мерења со кои се утврдија горните коти на малтерната плоча, како и нејзината инклинација која треба да ја прати оригиналната, и да има пад кон североисток (ил. 6). Малтерот за плочата беше изработен по следната рецептура изразена во волуменски делови: 0.9 гасена вар, 0.1 бел цемент, 2 песок, и 1 дробена тула. Вака изработената малтерна плоча постигна задоволителна цврстина после 2 месеци, по што беше овозможено враќање и составување на мозаичките сегменти во нивната изворна местоположба. По завршување на монтажата на мозаикот, сите споеви помеѓу мозаичките сегменти беа исполнети со малтер или беа ретуширани со оригиналните тесери (ил. 7), а тоа ја означи и последната активност која беше преземена на овој мозаик (Тутковски 2019).

По завршување на сите конзерваторско-реставраторски постапки, мозаикот од северниот коридор повторно го доби својот автентичен изглед (ил. 8), а воедно беа решени и проблемите кои ги предизвикуваше акумулирањето на атмосферска вода на мозаичката површина.

the mosaic segments were either filled with mortar or retouched with the original tesserae (fig.7), which marked the last activity that was taken for this mosaic (Tutkovski 2019).

After completion of all conservation – restoration procedures, the mosaic of the north corridor reobtained its authentic appearance (fig.8), and at the same time, the problems caused by the accumulation of atmospheric water on the mosaic surface were solved.

БИБЛИОГРАФИЈА / BIBLIOGRAPHY

Герасимовска, Дафина. 2009. *Улоѓата на живеалиштето во културата на живеење низ антиката во Р. Македонија*. Скопје: Каламус.

Кованцалиев, Златко и Милена Решкова. 2018. „Резултати од истражувањата за време на летната школа за археологија во Стоби - 2018 година“. Статија презентирана на XXIV симпозиум на МАНД, Струга, 8-10 мај.

Kolarik, Ruth. 1982. *The Floor Mosaics of Stobi and their Balkan Context*. PhD thesis, Massachusetts: Harvard University.

Тутковски, Мишко. 2019. Извештај за враќање на извадените мозаички сегменти од северниот коридор во Теодосијанската палата во Стоби - 2019 год. Архива на НУ Стоби.

Тутковски, Мишко. 2019а. *Античките мозаици од Стоби*. Стоби: НУ Стоби.